

Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Стопански факултет

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Калоян Ганев, Стопански факултет, СУ „Св. Климент Охридски”

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по научна специалност 3.8. Икономика и управление по отрасли – Индустрия

Основание за представяне на рецензията: Заповед РД 38-285/13.06.2022 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски”

Автор на дисертационния труд: Магдалена Вихренова Влахова-Велева

Тема на дисертационния труд: „Управление на рисковете при приемането на страна-членка на ЕС в Икономическия и паричен съюз”

1 Информация за дисертанта

Магдалена Влахова-Велева е завършила в Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски” бакалавърска програма по стопанско управление и магистърска програма по финансово управление, като и за двете степени притежава дипломи, издадени съвместно съответно с Университета Монтеско – Бордо IV, Франция и Университета Лил 1, Франция. От 2018 г. е докторант в Катедра „Икономика и управление по отрасли” на Стопанския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Професионалната кариера на дисертанта започва през 2010 г. като стажант в Ежис България ЕАД в периода август-септември. Година по-късно, през периода юли-август тя отново е стажант в същата компания. През октомври-декември прави стаж в Грани-текс-Ив ООД, където е назначена по-късно (от ноември 2014 до септември 2015 г.) на позиция „Организатор продажби и реклама”. През август-септември 2016 г. отново е стажант – в Маконис ООД. За периода август 2015 – март 2017 г. работи като консултант по управлението във Вихрен Консулт ЕООД. От март 2017 г. до момента заема позицията „младши експерт” в Министерство на финансите, отдел „Макроикономическо и фискално управление в Европейския съюз”, дирекция „Икономическа и финансова политика”.

Магдалена Влахова-Велева е участвала и в редица професионални обучения, организирани от авторитетни национални и международни институции, притежава и

две втори награди от конкурси за млади икономисти – съответно „Млад икономист 2018 г.” на Съюза на икономистите в България и Академичен конкурс „Д-р Иванка Петкова” на Института за икономическа политика.

Владее френски, английски и испански език.

2 Обща характеристика на представения дисертационен труд

Общият обем на представения дисертационен труд е 212 страници. Материалът е организиран структурно в увод, четири глави, заключения и научни приноси, списък на публикациите по темата на дисертационния труд, три приложения и списък с използваната литература. В текста присъстват 37 фигури и 49 таблици. Използваните литературни източници са 150 на брой, като от тях 14 са на български език, а 136 са на английски език. Освен академичната литература, в края на дисертацията присъства и списък със заглавията на цитираните и използваните в текста институционални източници на информация и нормативни актове – 17 на български език и 23 на английски език.

Темата на дисертацията е свързана с процеса на присъединяване към Икономическия и паричен съюз на ЕС, съответно с възприемането на еврото като официална парична единица от страна на държавите-членки. В Договора за присъединяване на Република България към ЕС е записано изрично, че страната се задължава да приеме еврото след изпълнение на изискуемите критерии. През 2020 г. националната парична единица на България (българският лев) беше официално включена в Механизма на обменни курсове II (ERM II), стартира и участието на държавата в банковия съюз на Еврозоната (под формата на т.нар. тясно сътрудничество). През 2021 г. българското правителство обяви план за приемане на еврото с целева дата 1 януари 2024 г. Към настоящия момент, поради развитието на сериозни инфлационни процеси в страната, водещи до неизпълнението на критерия за ценова стабилност, тази дата може да се окаже нереалистична. Съответно, приемането на еврото може да бъде отложено за по-късен период (2025 г. или дори след това).

Гореизложената последователност от факти и очакваните последващи действия в посока засилване на икономическата интеграция на България в ЕС показват ясно, че важността и актуалността на темата не следва да бъдат поставяни под въпрос. Същевременно, изключително важно е колко плавно и устойчиво ще бъдат осъществени предстоящите стъпки, за да бъдат гарантирани както краткосрочната икономическа стабилност на държавата, така и нейните растеж и развитие в дългосрочна перспектива. Считаю, че настоящата дисертация от една страна спомага за повишаване на информираността, необходима за повишаването на качеството на обществения дебат по темата, а от друга може да провокира включването и на други бъдещи и настоящи докторанти в изследването на проблематиката.

В дисертационния труд са посочени няколко предмета на изследване:

1. Потенциалното влияние на въвеждането на еврото върху показатели за търговски оборот;
2. Управлението на риска при приемане на еврото, както и неговото влияние върху износа и вноса на стоки и услуги, индустриалните обороти, оборота в услугите и т.н.
3. Потенциалните ползи и рискове пред България и Хърватска като държави, кандидатстващи за членство в еврозоната.

Основната теза на дисертационния труд е, че приемането на еврото предполага повече ползи, отколкото разходи за икономиката на България. Според дисертанта нетните ползи преди всичко се изразяват в ускоряване на търговския оборот както в страната, така и по линия на външнотърговските отношения.

В дисертацията са приложени стандартни научно-изследователски методи за количествен анализ на макроикономически данни. В частност, използвани са техники за регресионен анализ на панелни данни, както и базови техники от анализа на времеви редове (ARIMA). Демонстрирано е добро познаване на съвременен специализиран софтуер за статистическа обработка и анализ на данни.

Първата глава от дисертационния труд е посветена на преглед на релевантната за избраната тема литература. Направен е обзор на теорията за оптимални валутни зони, дефинирани са основните понятия. В главата присъства и хронологичен преглед на развитието на Европейския съюз в посока постигане на икономически и паричен съюз. В контекста на разглеждането на фискалната политика са очертани критериите за т.нар. номинална конвергенция. Очертани са и основните параметри на ефектите, установени в емпиричната литература, от приемането на единна валута върху ключови икономически показатели.

Втора глава съдържа преглед на развитието на редица макроикономически показатели (в т.ч. БВП, показатели за преработваща промишленост, потребителски стоки и износ и внос на стоки и услуги) през периода 2003-2019 г., както и на референтните стойности на Маастрихтските критерии и тяхното изпълнение по групи страни и в частност за България.

В третата глава основният акцент е поставен върху разработването и оценяването на регресионни модели върху панелни данни за избрани държави-членки на ЕС. Основната цел е установяването на евентуално статистически значими корелации между въвеждането на еврото от една страна и последвалите изменения в стойностите на избрани икономически показатели. По-конкретно тези показатели включват динамиката на БВП, на съвкупното ценово равнище, заетостта, оборота в индустрията и услугите, както и вноса и износа на стоки и услуги. Главата съдържа широк набор от емпирични приложения и съответстващите им резултати, като в определен смисъл може да се приеме за отразяваща в съществена част претенциите за авторски приноси по темата.

Последната, четвърта глава е фокусирана изцяло върху случаите на Хърватска и България и тяхното предстоящо пълноправно участие в Икономическия и паричен съюз на ЕС. Целта на тази глава е двойствена – първо, да очертае параметрите, свързани

с управлението на рисковете по пътя към приемане на еврото и второ, да конструира хипотетични сценарии за развитието на икономическите показатели на двете страни след приемането на еврото. В най-общ план, първата част от тази глава е отделена за разсъжденията на автора на дисертацията по отношение на възможните ползи и разходи, свързани с приемане на еврото. Съответно, втората част е посветена на пресмятане на екстраполации за икономическите показатели на двете държави на база на идентифицираните в предходната глава стойности на регресионните коефициенти за избраната група държави.

Заключението на дисертацията съдържа някои обобщения на постигнатото в основното съдържание (четирите глави), като в него са включени и претенциите за приноси моменти на дисертанта.

3 Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Представеният дисертационен труд демонстрира добро познаване на специализираната литература по избраната тема. Теоретичният преглед е подробен, като са отразени важни аспекти и постановки, даващи основание за изграждане на тезата. Дисертантът демонстрира умения за работа с източници на официална статистическа информация, като правилно идентифицира адекватните измерители на теоретични икономически променливи.

От методологическа гледна точка, дисертацията демонстрира добро познаване на стандартните техники на иконометричния анализ, в частност панелните регресионни модели. Показана е способност за коректна интерпретация на статистическата значимост на получените стойности на регресионните коефициенти, както и на допълнителните показатели, произвеждани от използвания статистически и иконометричен софтуер.

Получените резултати са интересни, по-конкретно що се касае до идентифицираните значими корелации, отчитащи положителни развития на избраните макроикономически агрегати след въвеждане на еврото. Тези резултати загатват за наличието на процеси, протекли през разглеждания период, които вероятно изискват много по-задълбочено изследване, в т.ч. и със значително по-мощни инструменти за анализ.

4 Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертантът е идентифицирал седем приноси момента в представената за рецензиране работа. Те са описани в частта, съдържаща обобщенията и заключенията. Най-общо могат да бъдат окачествени в две направления: първо, обобщаване и систематизиране на съществуващо теоретично знание и второ, проверка на известни в теорията и практиката хипотези за свързаност на икономически променливи чрез използва-

нето на нова статистическа информация посредством приложението на стандартни инструменти на статистическата наука.

Доколкото дисертацията представлява оригинално изследване по темата, а обемът извършена работа е голям и получените резултати са подробно рапортувани и разискани, това дава основание да се приеме, че работата допринася за повишаване на икономическото знание по темата в настоящия контекст. Също така, тя може да послужи и като полезен материал в икономическия дебат на обществото по съответната проблематика в краткосрочен план.

5 Оценка на публикациите по дисертацията

Във връзка с дисертацията и изпълнението на изискванията на Закона за развитие на академичния състав са представени общо шест публикации, както следва:

1. Една статия в нереферирано списание с научно рецензиране
2. Един доклад, публикуван в поредица
3. Три доклада в сборници от докторантски конференции
4. Един доклад в колективен редактиран том

Полагащите се точки са коректно отчетени съгласно Приложение към чл. 1а, ал. 1 от ППЗРАС в представената справка. Общият им брой (45) надхвърля законоустановения минимум (30), с което изискванията на ЗРАС са спазени.

Тематиката на представените публикации отразява тази на дисертационния труд.

6 Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от общо 46 страници. Оформен е коректно при спазване на установения формат. Структурата и съдържанието му обективно и в синтезиран вид отразяват съдържанието на дисертацията, постигнатите основни резултати и направените в нея изводи. Повторени са и заявките за приносни моменти в дисертационния труд.

Общата оценка е, че авторефератът отговаря на изискванията.

7 Критични бележки, препоръки и въпроси

Имах възможност да рецензирам дисертацията в нейния вариант, представен на предварителното обсъждане в рамките на катедрата, към която Магдалена Влахова-Велева

е докторант. В допълнение към рецензията предоставих и подробен списък с технически коментари. Значителна част от критичните бележки и препоръки са отразени в текущия вариант на дисертацията, като текстът е допълнен и разширен.

Независимо от това, бих искал да отбележа, че в материала продължават да присъстват някои непренебрежими слабости по отношение на коректното боравене с методите и техниките за анализ, както и с интерпретацията на резултатите от тяхното приложение. Някои от тези слабости са често допускани в масовата практика, в т.ч. и от добре установени в академичната сфера или в практиката икономисти. Последното обаче в никакъв случай не бива да служи като оправдание, още повече на този етап от професионално развитие, когато се изгражда отношение и се създават навици за бъдеща изследователска работа.

Основните забележки, които бих искал да направя, са следните:

1. Навсякъде в дисертацията изчислените с помощта на панелни регресии корелации се интерпретират некоректно като причинно-следствени връзки. Посоката на тези връзки е имплицитно заложена от присъствието на променливите съответно в лявата или в дясната страна на уравненията. Същевременно, спецификацията на уравненията не произтича от явна теоретична рамка, където такава причинно-следствена връзка е обоснована и доказана. В чисто емпиричния контекст (какъвто е настоящият) този проблем може да бъде преодолян посредством приложението на техниките на каузалния емпиричен анализ, които търпят значително развитие през последните няколко десетилетия. Такива обаче не са нито приложени, нито дори споменати. Обръщам изрично внимание, че стандартната панелна регресия няма такива възможности сама по себе си. На база на казаното дотук, изводите, които прави дисертантът, че въвеждането на еврото е причината за ускоряване на икономическия растеж, на търговските обороти и т.н. следва да се приемат със значителна доза предпазливост – най-малкото докато не се покаже недвусмислено, че няма други, по-силни определящи фактори (като например фазата на бизнес цикъла в ЕС).
2. Пренасянето на сила и посока на зависимости, установени за едни държави, върху други с цел генериране на екстраполации за бъдещето, крие съществени рискове (каквото е направено в четвъртата глава за България и Хърватска). По-конкретно, държавите, приели еврото преди България, са се характеризирали с по-висока степен на развитие (в частност по-висок реален БВП на глава от населението) към момента на приемане на единната валута. Освен това, всяка от тях се е характеризирала със структура на икономиката, значително различаваща се от тази на България към настоящия момент. Подобно е положението и по отношение на външнотърговските връзки, а също и що се касае до силата на т.нар. гравитационни ефекти. В подобни случаи е много по-уместно да се използва емпиричната информация за икономиката, която предстои да приеме еврото, а не тази за други страни, за да бъде конструиран съответния симулационен модел. Последното би дало възможност да се използват характеристиките на емпиричните разпределения на икономическите показатели на разглежданата държава не само за формулиране и симулиране на съответните сценарии на база групи

допускания, но и да се даде оценка за несигурността, съпътстваща всеки от сценариите.

3. В четвърта глава, при генериране на т.нар. прогнози за бъдещо развитие е използвана и техниката ARIMA. Обръщам отново внимание, че липсват детайли относно процедурата по идентификация на параметрите p , d и q (ред на авторегресионните компоненти, ред на интеграция и ред на компонентите-плъзгащи средни). В литературата са налице поне няколко съревноваващи се процедури, като резултатите от всяка една от тях може да не съвпадат с тези на останалите. На база на това не може да се направи извод какъв критерий за оптималност е спазен при избора на модели. Освен това, представените ARIMA модели са (с едно изключение) от редове $(0, 1, 0)$, което предполага процеси от тип „случайно блуждаене” (вж. например таблици 4.1 и 4.4). Като се има предвид, че в същността си ARIMA е атеоретична (оттам и неподлежаща на икономическа интерпретация) конструкция, експлоатираща единствено инерционността на икономическите времеви редове, то липсата на влияние на собствените минали стойности (лагове) на редовете и съответно пълната определеност на развитието от случайни шокове не предполага особена информационна стойност на генерираните екстраполации.

8 Заключение

Съвкупността от положените усилия и постигнатите резултати в предложения за рецензиране дисертационен труд, заедно с публикациите на дисертанта по темата дават основание да се направи заключението, че Магдалена Влахова-Велева притежава необходимите знания и умения, за да извършва самостоятелно научно-приложни изследвания. Тя изпълнява нормативните изисквания, установени със Закона за развитие на академичния състав в Република България, в Правилника за неговото прилагане прилагане и в Правилника за условията и реда за придобиването на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” за получаване на научната и образователна степен „доктор”.

На тези основания изразявам положителна оценка и препоръчвам на уважаемото научно жури да гласува за присъждането на степента „доктор” по професионално направление 3.8 Икономика (Икономика и управление по отрасли – Индустрия) на Магдалена Влахова-Велева.

София,
14 август 2022 г.

.....
(доц. д-р Калоян Ганев)